

Ks. dr hab. Jan Zimny, prof. KUL

Autorytet nauczyciela XXI wieku

Studia doktorskie z teologii i pedagogiki. Wykładowca w wielu jednostkach uczelnianych z zakresu pedagogiki, teologii, psychologii. Organizator Ośrodka Młodzieżowego, wielu kursów i szkoleń. Dyrektor Instytutu Teologicznego, Prodziekan ds. nauki i rozwoju na WZNoS KUL w Stalowej Woli, kierownik katedry pedagogiki katolickiej. Wykładowca i wychowawca w Seminarium Duchownym w Sandomierzu, kierownik Studium Pastoralno Katechetycznego. Wieloletni wizytator katechetyczny, ekspert Ministra MEN ds. awansu zawodowego nauczycieli, redaktor czasopisma „Pedagogika katolicka”, organizator wielu sesji i konferencji, promotor wielu prac naukowych. Członek Towarzystwa Teologicznego, Kierownik Akademickiej Rady Pedagogów Katolickich i członek Międzynarodowej Rady Pedagogów Katolickich w Rużomberku.

WSTĘP

Współczesna cywilizacja stawia przed oświatą szereg złożonych i trudnych zadań. Analizując proces wychowania we współczesnej szkole, coraz wyraźniej zwraca się uwagę na rolę nauczyciela, któremu stawia się duże wymagania, nie tylko co do jego wiedzy i umiejętności pedagogicznych, ale również co do moralnego poziomu jego własnej osobowości, do reprezentowania przez niego systemu wartości. W nim to tkwi potencjał wyzwalający największe możliwości wszechstronnego rozwoju ucznia. Należy pamiętać, że bardzo ważnym aspektem w pracy dydaktyczno – wychowawczej nauczyciela posiadanie autorytetu¹. Autorytet jest niezbędnym warunkiem w procesie wychowania.

Pod hasłem „autorytet” w Popularnej Encyklopedii Powszechnej czytamy:

„ogólnie uznana czyjaś powaga, wpływ, znaczenie, czyjaś przewaga nad pojedynczymi osobami lub grupami dzięki posiadanej wiedzy, sile, władzy, lepszemu charakterowi czy innym czynnikom”².

Termin autorytet jest pojęciem powszechnie znanym i używanym. Literatura naukowa bardzo obszernie przedstawia znaczenie tego pojęcia. K. Sośnicki³ mówi nam np., że przez autorytet należy rozumieć taki stosunek między dwoma osobami, w którym jedna z nich uznaje wolę drugiej, do tej woli się dostosowuje i ulega jej. W autorytecie wyróżniamy, więc stronę wartości i stronę podporządkowania. Ma on, więc charakter społeczny. Strona wartości tkwi w osobie, o której mówimy, że ma autorytet, natomiast strona podporządkowania tkwi w osobach, które ulegają wpływowi wychowawczemu⁴. Na

¹ W. Okoń: O autorytecie nauczyciela. [w:] „Życie Szkoły”. 1971 Nr 1.

² Encyklopedia Powszechna. Warszawa 2005.

³ B. S. Nalaskowski. Pedagogika i dydaktyka w ujęciu Kazimierza Sośnickiego. Toruń 1992.

⁴ Por. K. Sosnicki. Pedagogika ogólna. Inowrocław 1946; B. Kałdon. Zadania i funkcje pedagoga szkolnego. [w:] Współczesne trendy w badaniach naukowych. (red.). J. Zimny. Rużomberk – Sandomierz 2006 s.216-223.

przestrzeni dziejów funkcjonowały różne koncepcje mówiące o roli wychowania w procesie kształcenia. W latach siedemdziesiątych XX wieku, w okresie tzw. „edukacji otwartej”⁵, twórcy antypedagogiki zakładali, że wychowanie powinno mieć charakter wyłącznie spontaniczny i samoistny. Snuto wówczas refleksje, czy aby wychowanie nie zniewala jednostki? Dostrzegano szkodliwość utrzymywania dyscypliny, twierdząc, że opór daje upust złości, a nieodpowiedzialność jest zdrowa psychicznie⁵.

Niełatwo jest dzisiaj sprostać wymaganiom stawianym nauczycielom, chociażby ze względu na to, że obecnie autorytetami dla młodych ludzi różnego rodzaju idole, przywódcy nieformalnych grup rówieśniczych itp. Czy zatem upodobnić się do autorytetów uznawanych przez wychowanków tylko po to, by się im przypodobać? W tym trudno upatrywać sukcesu. Wydaje się, że najważniejsze jest, by być kimś, kim uczeń się zachwyci a do tego potrzebny jest autorytet nauczyciela – wychowawcy.

Na temat autorytetu ukazało się w ostatnim czasie wiele cennych artykułów i publikacji. Coraz więcej osób podejmuje także badania empiryczne nad autorytetem nauczyciela. Ostatnia analiza literatury europejskiej pokazuje, że wśród krajów tzw. „bloku państw wschodnich” Europy, najwięcej pozycji publikacji ukazało się w Polsce. Być może jest to związane z tym, że Polska jest pionierem wśród innych krajów pod względem religijności. Dzięki organizowanym wspólnym konferencjom naukowym z innymi krajami, zauważa się, że proble-

matyka autorytetu nauczyciela staje się jedną z najważniejszych w edukacji.

1. POTRZEBA AUTORYTETÓW

Jest rzeczą wiadomą, że bez autorytetu nie można mówić o właściwym procesie pedagogii. Potrzeba zatem nie tylko mistrzów, fachowców jako dydaktyków, ale ludzi cieszących się autorytetem. Dziś uczniowie, ludzie młodzi, wymagają swoistego, fachowego podejścia pedagogicznego nauczyciela, który winien być specjalnie przygotowany od strony merytorycznej, psychologicznej i bardzo często uczniowie oczekują od nauczyciela świadectwa życia opartego na wartościach – i to wartościach chrześcijańskich. Powstaje zatem pytanie: jakim ma być nauczyciel, który odpowiadałby uczniom i rodzicom i jakiego uznaliby za swój autorytet?⁶

Każdy uczeń podejmując naukę, przynosi swoje oczekiwania i własne wyobrażenia o szkole, w tym także o nauczycielu. Dziecko, zanim samo zbuduje sobie obraz nauczyciela w swoim umyśle, spotyka się najpierw z obrazem nauczyciela ukazywanym przez rodziców czy też przez media. To rodzice przez swoje opowieści o szkole, własne wspomnienia, świadomie – a często nieintencjonalnie – oferują dziecku elementy, z których buduje ono obraz swojego przyszłego nauczyciela. Ogromną rolę odgrywa tutaj również obraz nauczycieli kreowany przez media.

Warte analizy pod tym względem byłyby artykuły w prasie, programy w radiu i telewizji oraz bajki i filmy dla dzieci, zbadanie, w jakim stopniu nauczyciel

⁵ Por. W. Furmanek. Człowiek, społeczeństwo, wychowanie. Rzeszów 1995.

⁶ M. Kalinowski: Nauczyciel jako odpowiedzialny twórca swego autorytetu. [w:] „Życie Szkoły”. 1980 Nr 10.

jest przedstawiony jako autorytet, osoba godna szacunku, ktoś przyjazny dzieciom, lubiany przez nich. Moje obawy budzi przypuszczenie, że w wielu przypadkach jest wprost przeciwnie. Nie ulega wątpliwości, że obraz nauczyciela ma wpływ na funkcjonowanie dziecka w szkole. Jeśli ten obraz jest pozytywny, wpływa on na motywację dziecka do aktywnego uczestnictwa w zajęciach. Brak nadmiernego, paraliżującego stresu, pozwala uczniowi na kreatywne podejście do stawianych mu zadań.

Uczeń posiada dość często obraz nauczyciela jako dydaktyka, zaś w mniejszym stopniu zwraca się uwagę na fakt, że jest również pedagogiem – wychowawcą. Nauczycielom przypada w procesie edukacyjnym ważna rola inicjatora procesu wzajemnego dopasowania się uczniów do siebie, do szkoły i do grona pedagogicznego. W tym potrzebny jest autorytet nauczyciela. On to jest twórcą swego autorytetu, bo autorytetu nie można otrzymać, nikt nie jest w stanie wyposażyć kogokolwiek w autorytet⁷. Autorytetu nie można mieć, ale autorytetem należy być. To co się ma, można bardzo szybko utracić, ale jeśli się jest, zwykle pozostaje się tym kimś na całe życie bądź na dłuższy czas.

Autorytet wg Okonia „ogniskuje w sobie to wszystko, co jest konsekwencją wykształcenia nauczyciela, jego osobistych walorów oraz jego działalności w szkole i w środowisku. W żadnym chyba zawodzie osobista wartość człowieka nie wpływa w takim stopniu na

owoce jego działalności co w zawodzie nauczycielskim. Autorytet nauczyciela to zespół wielu różnorodnych właściwości nauczyciela, dzięki którym uczeń bez wyraźnych nakazów i bez strachu przed karą ulega wychowawczemu wpływowi nauczyciela, a w szczególności chętnie uczy się stosować do jego wymagań”⁸.

Na autorytet wychowawcy składają się przede wszystkim cechy jego charakteru i osobowości, również talent pedagogiczny, przejawiający się w budzeniu zainteresowań i zapału do nauki a także w obcowaniu z dziećmi. Intensywny rozwój wiedzy o stosunkach międzyludzkich, w których autorytet nauczyciela stanowi jedno ze szczególnych społecznych zjawisk w nich zachodzących, powoduje przemieszczenie uwagi z osoby nauczyciela na stosunki interpersonalne, formujące się w bezpośrednich kontaktach nauczyciela z uczniami. Oddziaływanie na ucznia odbywa się na zasadzie interakcji, pod wpływem których kształtują się: określone normy i wzory zachowań; układy pozycji, ról, wzajemnych stosunków; systemy postaw, potrzeb, wiedzy uczniów oraz systemy organizacyjne⁹.

2. JAKIE RODZAJE AUTORYTETÓW

Mówiąc o autorytecie, należy pamiętać, że istnieje kilka rodzajów autorytetu. Zwykle w środowisku szkolnym wyróżnia dwa typy autorytetu. Pierwszy z nich to autorytet ujarzmiający, polegający na przytłaczaniu uczniów, wymuszaniu bezpieczeństwa i bezwzględnego podporządkowania się wychowanków.

⁷ L. Bandura: Talent pedagogiczny nauczyciela, [w:] Encyklopedia Pedagogiczna. (red.). W. Pomykała. Warszawa 1993; B. Kaldon. Zadania i funkcje pedagoga szkolnego. [w:] Współczesne trendy w badaniach naukowych. (red.). J. Zimny. Rużomberok – Sandomierz 2006 s. 216-223.

⁸ W. Okoń. Osobowość nauczyciela. Warszawa 1962.

Nauczyciele tego typu tłumią samodzielność, inicjatywę dziecka. Narzucanie uczniom gotowych wzorów, sądów i własnych poglądów, skłania ich do zajęcia biernej postawy, wywołuje w nich poczucie braku wiary we własne siły.

Drugi typ autorytetu to autorytet wyzwalający polegający na pobudzaniu inicjatywy ucznia, kształceniu u niego samodzielności. Nauczyciel o takim autorytecie skłania uczniów do aktywnej postawy, budzi wiarę we własne siły, rozwijając postawy twórcze zdolne do doskonalenia własnej osobowości. Nauczyciel wyzwalający – w atmosferze pogody, ładu i życzliwości stopniowo zdobywa sobie autorytet o wielkiej sile wewnętrznej. Nie ulega wątpliwości, że taki nauczyciel jest niekwestionowanym autorytetem dla dzieci w młodszym wieku szkolnym. Autorytet ten wynika z następujących cech osobowych:

- kontaktowości, serdecznego i życzliwego stosunku do otoczenia, optymizmu pedagogicznego, zainteresowania problemami dziecka, umiejętności zastosowania posiadanej wiedzy pedagogiczno – psychologicznej w oddziaływaniach na dzieci;
- zrównoważenia, cierpliwości, taktu pedagogicznego;
- rzetelności wiedzy, umiejętności metodycznych i instrumentalnych, umożliwiających wszechstronne wychowanie uczniów;
- właściwej postawy społeczno – moralnej, zaangażowania w pracę;
- zainteresowań ogólnokulturowych i artystycznych.

Wyróżnia się także autorytet wewnętrzny i zewnątrzny. W przypadku wewnętrznego autorytetu nauczyciela,

uczniowie dobrowolnie mu się podporządkowują i wysoko cenią jego właściwości osobowe. W zachowaniu uczniów można zauważyć uznanie, podziw, życzliwość chęć współdziałania. W przypadku autorytetu zewnętrznego wygląda to inaczej. Uczniowie podporządkowują się nie z wewnętrznego przekonania, ale z obawy strachu, obowiązku, polecenia. Jest to wymuszone podporządkowanie. Tak, więc autorytet nauczyciela powinien być intelektualny, moralny, wyzwalaający i wewnętrzny.

3. STYLE PRACY NAUCZYCIELA

Ponadto w procesie wychowania możemy wyodrębnić dwa style pracy nauczycielskiej: autokratyczny i demokratyczny. Podstawą obydwu stylów kierowania wychowawczego jest przeświadczenie o konieczności stawiania wymagań wobec uczniów. Trudno sobie wyobrazić proces wychowawczy bez określonego systemu wymagań wobec wychowanków. Jednak między nauczycielami zarysowuje się pod tym względem stosunkowo duża rozbieżność: od często zbyt wysokich wymagań, do wymagań bardzo niskich, polegających na daleko posuniętej dobrowolności uczniów.

Autokratyczne kierowanie wychowawcze polega na braku zaufania, ciągłym dyscyplinowaniu uczniów, przesadnej drobiazgowości w nauczaniu i wychowaniu. Kierowanie autokratyczne ocenia się negatywnie i przypisuje się mu niskie wyniki dydaktyczne i wychowawcze. Stanowi ono główną przyczynę konfliktów między uczniami a nauczycielami i między samymi uczniami. Takie sytuacje powodują, że uczniowie tracą zaufanie do nauczyciela, unikają go, mają zachwiane

poczucie bezpieczeństwa. Taki stan rzeczy sprzyja dezintegracji grupy.

Demokratyczne kierowanie wychowawcze polega na zrównoważeniu emocjonalnym nauczyciela, stosunku liberalnym i tolerancyjnym wobec uczniów, tendencji do nagradzania, cierpliwości i wyrozumiałości, wyzwalaniu inicjatyw uczniów. Charakteryzuje się ono również występowaniem wzajemnych, pozytywnych postaw nauczyciela i uczniów, takich jak: zaufanie, swoboda w komunikowaniu się, wspólne i uzgodnione podejmowanie decyzji, poczucie bezpieczeństwa, pozytywna więź emocjonalna, wewnętrzna odpowiedzialność, zapał i inicjatywa do dalszych działań, dążenie do integracji grupy.

4. MODEL AUTORYTETU NA DZIŚ

Mówiąc o wychowaniu, mówimy – a raczej powinniśmy mówić – o autorytecie. Mówiąc zaś o autorytecie należy zauważyć, że:

- 1/. Nie ma wychowania bez autorytetów. To przecież one są nośnikami wartości.
- 2/. Nie ma autorytetu bez bogatej, pozytywnej osobowości, czyli inaczej mówiąc bez „prawdziwego człowieka”.
- 3/. Nie ma autorytetu bez mistrzostwa zawodowego.
- 4/. Nie ma autorytetu bez wiary w Boga – czyli bez odniesienia się do najwyższego autorytetu, jakim jest Bóg. Drzewo nie może stanowić tylko sama korona i pień, ale całość jego struktury. Jeśli tak, to należy rozważyć trzy zasadnicze kwestie, które stanowią czynniki składowe autorytetu nauczyciela:
 - a/. osobowość nauczyciela,
 - b/. mistrzostwo zawodowe
 - c/. świat wartości duchowych.

A. OSOBOWOŚĆ

Charakter zawodu nauczyciela wskazuje na konieczność posiadania przez niego odpowiednich cech osobowych. Jakie więc cechy określają pozytywną sylwetkę nauczyciela? Pragnąc odpowiedzieć na powyższe pytanie, przeprowadziłem wśród uczniów klas szkół średnich diecezji sandomierskiej badania ankietowe. Z analizy danych wynika, iż za najważniejsze cechy osobowe nauczyciela uczniowie uznali: sprawiedliwość, obiektywizm a także posiadanie autorytetu. Mówiąc o autorytecie uczniowie wymieniali cechy osobowe nauczyciela. Według badanych nauczyciel być: miły, sprawiedliwy, mieć poczucie humoru, łagodny, spokojny, życzliwy, mądry, dobry, wyrozumiały, cierpliwy, służący pomocą, troskliwy, prawdomówny.

Ale też zapytano uczniów, które z cech osobowych nauczyciela są najmniej pożądane? Według uczniów przeszkodą stają się następujące cechy: krzykliwy, surowy, groźny, niesprawiedliwy, złośliwy, podejrzliwy i nudny. Uszeregowane przez uczniów cechy negatywne nauczyciela świadczą o wrażliwości uczniów i trafnym spostrzeganiu tych cech, których nawet osoby dorosłe nie akceptują, mając na uwadze pozytywną sylwetkę nauczyciela.

Jednym z celów wychowawczych, które ma osiągnąć szkoła jest przygotowanie uczniów do zgodnego współżycia i współpracy. Wzorem takich stosunków powinny być między innymi pozytywne stosunki między nauczycielami a uczniami. Uczniowie pragną kontaktów z nauczycielem tylko wówczas, gdy widzą w nich osoby zaufane i bliskie, traktujące ich problemy poważnie. Uważam,

ze wyrażane opinie uczniów o nauczycielach zależą w dużym stopniu od niego samego, od atmosfery jaką wokół siebie wytwarza sam nauczyciel.

Zatem w jego sylwetce, będącej złożonym zespołem cech osobowościowych, na pierwszy plan należy wysunąć cechę kontaktowości, która przejawia się z jednej strony w pogodzie ducha i optymizmie pedagogicznym, a z drugiej, w przyjaznym zainteresowaniu każdym uczniem i jego problemami. Obustronna akceptacja nauczyciela przez uczniów i uczniów przez nauczyciela jest jednym ze szczególnie ważnych czynników motywujących uczniów do efektywnej nauki szkolnej.

Ponadto nauczyciel powinien mieć charakter dynamiczny, cechy, które posiada powinny się rozwijać, doskonalić, ponieważ nauczyciel jest dobry i można go uważać za wzór jedynie wtedy, kiedy kształtuje szkołę jutra.

B. MISTRZOSTWO ZAWODOWE

O konieczności gruntownego opanowania przedmiotu swej specjalności nie trzeba nikogo przekonywać. Musimy sobie uświadomić, że nauczyciel jest osobą powołaną do pełnienia misji, a nauczanie jest sztuką. Sama znajomość sztuki nie wystarczy, potrzebna jest uniwersalna wiedza. Dobra znajomość warsztatu, rokuje nadzieję na owoce pracy nauczyciela. Nauczyciel musi więc posiadać mistrzostwo pedagogiczne i zawodowe. Co je warunkuje? Niewątpliwie na pierwszym planie należy postawić znajomość psychiki wychowanków, jako niezbędny warunek rozumienia ich sposobu myślenia i odczuwania, co umożliwi słuszność doboru metod postępowania. Takt pedagogiczny należy uznać za drugi co

do wartości warunków mistrzostwa pedagogicznego. Ogólnie rzecz biorąc polega on na nieekspozowaniu swojej osoby w procesie wychowawczym, na unikaniu wszelkiego „pedagogizowania” w złym tego słowa znaczeniu. Przed młodzieżą trzeba stawiać zadania, i razem z nią je rozwiązywać, a rezultaty wychowawcze zjawiają się na marginesie tej działalności.

Jakże ważnym elementem w wychowaniu jest dobre, solidne, merytoryczne przygotowanie do pracy. Nie używam tu słowa zawodu, gdyż nauczyciel to nie zawód, ale nauczyciel to powołanie, to misja. Zatem nie każda osoba może i powinna być nauczycielem. Nie każdy człowiek posiada zadatki na bycie nauczycielem – mistrzem. Mistrzowie się rodzą, bywa, że mistrzami stają się osoby, ale tylko te, które posiadają pewien zadatek na bycie mistrzem.

Ponadto nauczyciel znając doskonale metody nauczania, powinien dobrać spośród nich te, które najbardziej odpowiadają jego osobowości. Nie wszystkie metody są odpowiednie dla danej osoby. Ważnym też zagadnieniem jest ustawiczny kontakt nauczyciela z placówkami zawodowego doskonalenia. Mistrz nauczyciel – będzie ciągle, permanentnie się kształcił, poszerzał swoje horyzonty myślenia. Bycie mistrzem będzie go inspirowało do ciągłego doskonalenia swojej pracy.

Autorytet nie jest i nie może być darem dla nauczyciela ze strony środowiska czy władz szkolnych. On sam musi tak pracować na wyznaczonym stanowisku, dochodzić do takich wyników w swej pracy, aby mógł zmusić środowisko do uznania własnej osobowości i tym sa-

mym do powstania i utrwalenia swego autorytetu, zarówno moralnego jak i intelektualnego.

C. WARTOŚCI DUCHOWE

Każdy człowiek nosi w sobie pewne określone bogactwo duchowe. Jedni tym bogactwem życia na codzien, inni to bogactwo ukrywają, a jeszcze inni tego bogactwa nie chcą bądź nie potrafią odkryć. Praca nauczyciela jest posłannictwem, nauczyciel jest krzewicielem wartości moralnych. Tak nauczyciela i jego rolę w szkole postrzega Sobór Watykański II (DWCH).

Aby stać się moralnym autorytetem w szkole i środowisku, nauczyciel powinien posiadać trzy rodzaje cnót moralnych:

- a/. właściwe każdemu uczniemu człowiekowi – a więc bycie „prawdziwym człowiekiem”,
- b/. związane ściśle z zawodem nauczycielskim – bycie mistrzem,
- c/. być człowiekiem wiary – posiadać odniesienie do Boga.

Do pierwszych należy zaliczyć: uczciwość, prawdomówność, obowiązkowość, sprawiedliwość, zdyscyplinowanie, odpowiedzialność za czyny i słowa, prostolinijność, gorące serce, czystość motywacji, odwaga, życzliwość. Ponadto do grupy tej należą: miłość do dzieci i młodzieży, cierpliwość, wyrozumiałość, umiejętność nawiązywania kontaktów i pozyskiwania zaufania dzieci i młodzieży, słowem te cnoty, bez których nie mógłby odbywać się moralny proces wychowania. W pracy z młodzieżą starszą należy podkreślić prostolinijność, skromność i odwagę w stawianiu i rozwiązywaniu problemów traktowanych często jako tabu.

Do drugiej grupy cnót należą: kompetentność, znajomość zasad dydaktycznych, metod, posiadanie szerokiej wiedzy. Do grupy trzeciej należy posiadanie wysokiego poziomu etycznego przez nauczyciela, kultura moralna, którą ma wszczepić wychowankom, wiara w Boga, praktykowanie zasad i cnót chrześcijańskich.

Roman Ingarden podkreśla, że skuteczni są tylko ci nauczyciele i wychowawcy, którzy łączą swoje słowa z jednoznaczną postawą moralną. W tym miejscu trzeba przytoczyć starożytną zasadę, która uświadamia nam – nauczycielom, że trzeba żyć według zasad duchowych, moralnych i intelektualnych, stanowiąc pewien wzór do naśladowania: „Verba docent, exempla trahunt” – słowa uczą, przykłady pociągają.

ZAKOŃCZENIE

Osoba i osobowość nauczyciela, jego światopogląd, etyka zawodowa, akceptowany system wartości, przygotowanie i umiejętności zawodowe, a w konsekwencji jego autorytet, odgrywają decydującą rolę w procesie kształcenia i wychowania. Tylko tacy nauczyciele mogą cieszyć się autentycznym autorytetem u swoich uczniów i stanowić dla nich wzór do naśladowania i identyfikacji.

Model funkcjonowania nauczyciela – wychowawcy, także wychowawcy jako autorytetu, musi być oparty na dialogu. Można wyróżnić cztery modele dialogu:

1. „Wychowawca zainteresowany” światem wartości dzieci i młodzieży.
2. „Wychowawca przewodnik w dyskusji” z dziećmi i młodzieżą.
3. „Wychowawca wzór osobowy”. Nie może on przepoić się wszystkimi ist-

niejącymi wartościami. Musi mieć własny system, zakorzenić się w nim, dojrzewać.

4. „Wychowawca współdziałający” z dziećmi i młodzieżą w dialogu wychowawczym.

Być prawdziwym nauczycielem – w czasach wielkiej zmiany społecznej i edukacyjnych wyzwań – nie jest łatwo. Przemiana wartości i stylów życia sprawia trudności w pracy pedagogicznej. Może to zniechęcać do pracy, ale także wyzwalać inicjatywę i motywować do niej. W zawodzie nauczycielskim nadal nie straciła na aktualności myśl Seneki: „Najmniej działa się tym, co się mówi, więcej tym, co się robi, a najwięcej tym, kim się jest”.

Rola nauczyciela w procesie wychowania nie ogranicza się jedynie do głoszenia idei. Znany pedagog, wychowawca dzieci i młodzieży, św. Jan Bosko uczył i wychowywał nie tylko słowem, ale całą swoją osobowością i przykładem własnego życia, a swoje skuteczne wychowanie opierał na zdolnościach intuicyjnych przenikania myśli, wiedzy, głębokiej życzliwości i dyscypliny, w której stosowanie kar było rzadkością. Kiedy musiał zastosować karę jako środek wychowawczy, wówczas czynił to w formie nagany.

W jednym ze swoich listów pisał: „Jeśli rzeczywiście pragniemy dobra naszych wychowanków i przygotowania ich do wypełnienia obowiązków, o tym nade wszystko powinniśmy pamiętać, że dro-

gim naszym wychowankom zastępujemy rodziców. Zalecam wam miłość św. Pawła, którą okazywał nowo nawróconym. Często prowadziła go do łez i wytrwałej modlitwy, kiedy widział, że tak mało są pojętni i nie odpowiadają należycie na jego miłość. Na czas obecny miejcie miłosierdzie, na przyszły – nadzieję, jak przystoi ojcom, którzy naprawdę starają się o poprawę i właściwe wychowanie. W szczególnie trudnych wypadkach należy raczej pokornie i ufnie błagać Boga, niż wylewać potok słów, które tylko obrażają słuchających, lecz nie przynoszą żadnego pożytku winowajcom”.

LITERATURA:

1. Encyklopedia Powszechna. Warszawa 2005.
2. Nałaskowski B. S. Pedagogika i dydaktyka w ujęciu Kazimierza Sośnickiego. Toruń 1992.
3. Sosnicki K. Pedagogika ogólna. Inowrocław 1946.
4. Furmanek W. Człowiek, społeczeństwo, wychowanie. Rzeszów 1995.
5. Kalinowski M. Nauczyciel jako odpowiedzialny twórca swego autorytetu. [w:] „Życie Szkoły”. 1980 Nr 10.
6. Bandura L. Talent pedagogiczny nauczyciela, [w:] Encyklopedia Pedagogiczna. (red.). W. Pomykało. Warszawa 1993;
7. Okoń W. Osobowość nauczyciela. Warszawa 1962.
8. Okoń W. O autorytecie nauczyciela. [w:] „Życie Szkoły”. 1971 Nr 1.

**Stworzony jestem, aby być i dokonać tego,
do czego nikt inny stworzony nie został.**

kadr. J.H. Newman